

WALERIAN SOBISIAK
Poznań

ELEMENTY RELIGIJNE KONGRESU KULTURY POLSKIEJ NA OBCZYŹNIE (LONDYN, WRZESIEŃ 1986)

Ostatni, trzeci w kolejności, Kongres Kultury Polskiej na Obczyźnie¹ przeszedł – w moim przekonaniu – do historii Polonii Świata, jako ważne wydarzenie naukowe i intelektualne. Świadczą o tym chociażby następujące względy. Po pierwsze, udało się organizatorom zgromadzić na tym spotkaniu przedstawicieli naszego Wychodźstwa ze wszystkich zakątków kuli ziemskiej od Australii poczynając, poprzez Południową Afrykę idąc, dalej obie Ameryki i na Europie skończywszy. Po drugie, przybyły na nie osoby poświęcające się aktualnie – w różny sposób – działalności wśród Polonii, zarówno od strony praktycznej jak i naukowej. I wreszcie po trzecie, Kongres dał uczestnikom ogromną "porcję" przeżyć intelektualnych poprzez udział w obradach plenarnych i w sekcjach; także poprzez imprezy towarzyszące². Dało to w sumie ogólną orientację o dotychczasowym stanie kultury w kraju i na Obczyźnie.

Zamierzeniem organizatorów było, jak chcieli to W. Skiba i E. Szczepanik³, przedstawienie uczestnikom obrad osiągnięć nauki polskiej na emigracji w okresie ostatniego czterdziestolecia. Było to założenie zbyt ambitne, sformułowane chyba na wyrost i stąd niewykonalne. Wiadomo, że chociaż wśród emigrantów nie brak specjalistów z różnych

¹ Pierwsze spotkanie jako "Konferencja Wolnej Kultury Polskiej" odbyło się w czerwcu 1957 r. w Londynie. Następne, też w tym mieście jako "Kongres Współczesnej Nauki i Kultury Polskiej na Obczyźnie" miało miejsce we wrześniu 1970 r. Trzecie odbyło się dokładnie piętnaście lat później. W zamyśle organizatorów miało być ono także przedłużeniem niedokończonego w grudniu 1981 r. spotkania warszawskiego (por. W. S k i b a, *Kongres Kultury Polskiej na Obczyźnie*. "Orzeł Biały" nr 1398/XLV. Londyn. IX 1985 s. 51). Świadczył o tym też program I sekcji "Bieżące zagadnienia krajowe", oraz niektóre referaty wygłoszone w sekcjach: II, V, VI i VII (Por. *Informator*. Londyn 1985 ss. 16-22).

² Ich program obejmował: wystawienie sztuki teatralnej J. Szaniawskiego *Żeglarz*; koncert zespołu pieśni i tańca polskiego YMCA – "Mazury"; wieczór poezji polskiej *40 lat twórczości poetyckiej na Obczyźnie*; recital chopinowski polonijnego pianisty Alana Kogosowskiego; recital skrzypcowy Wandy Wilkomirskiej i bankiet u "prezydenta RP".

³ Por. S k i b a. *Kongres* s. 51; i E. S z c z e p a n i a k. *Informator* s. 7-8.

dziedzin nauki, to jednak nie udało się zapewne pozyskać chętnych do zreferowania takich uogólnień.

Zorganizowanie Kongresu było możliwe dzięki wsparciu finansowemu różnych instytucji polonijnych oraz ich współpracy przygotowawczej. Wydatną pomoc materialną okazało aż 57 ofiarodawców spośród osób prawnych i fizycznych. Nie zabrakło wśród nich polonijnych instytucji kościelnych i katolickich. Wsparcie okazali, m.in. Katolicki Ośrodek "Veritas" w Londynie, Kolegium Ks. Ks. Marianów w Fowley Court oraz ośrodki katolickie w Wielkiej Brytanii z Dunstable, Ealing, Mansfield, Oxford i Putny. Ponadto zrozumienie dla tej sprawy wykazali indywidualni księża wymienieni na liście ofiarodawców⁴.

Wśród polonijnych instytucji współpracujących w organizacji Kongresu znalazło się aż 59 jednostek. Z instytucji katolickich określony wkład wniosły: Chrześcijańska Służba Wyzwolenia Narodów z Carlsbergu (RFN), duszpasterstwo polskie na emigracji, zwłaszcza z personalnych parafii i Misji Katolickiej w Londynie, Katolicki Ośrodek Wydawniczy "Veritas" z Londynu, Muzeum przy Kolegium Ks. Ks. Marianów w Fowley Court, Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie, Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie⁵.

Z inicjatywą zorganizowania Kongresu – co warto dodać – wystąpiło formalnie Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie, z siedzibą w Londynie. Wybrany dla zrealizowania tegoż przedsięwzięcia Komitet Organizacyjny działał pod przewodnictwem prof. dr. E. Szczepanika. Komitetowi sekretarzował dr Z. Wałaszewski, notabene redaktor "Veritasu" odpowiedzialny za tygodnik katolicki "Gazeta Niedzielną". Jego członkiem był także ks. prof. dr J. Mirewicz SJ znany pisarz, publicysta, wykładowca Polskiego Uniwersytetu na obczyźnie (PUNO) i ofiarny działacz polonijny⁶.

Na Kongres zgłosiło swój udział ponad trzysta osób w tym 13 duchownych katolickich. Z takich krajów jak: Austria (1), Republika Południowej Afryki (1), Szwajcaria (2), USA (2), W. Brytania (4), Włochy (3), w tym kilku profesorów i wykładowców uniwersyteckich (Informator, s. 24-30).

Problematyka religijna przewijała się bezpośrednio w referatach specjalnie na ten temat przygotowanych, także w innych – powiązanych z tą dziedziną – bądź w rozlicznych dyskusjach.

Na Kongres zgłoszono dziesięć referatów o tematyce religijnej wygłoszonych kolejno w 6 sekcjach. Przedstawiali je z dużym znawstwem wybitni przedstawiciele przedmiotu. Trafne spostrzeżenia, dotyczące roli Kościoła katolickiego – w obecnej rzeczywistości

⁴ Informator s. 11.

⁵ Tamże s. 9

⁶ Informator s. 12

kulturowej kraju – przedstawił prof. dr P. Raina z RFN (*Kościół w Polsce w obecnej rzeczywistości*)⁷. W podobnym duchu referował swoje wnioski dr B. Szajkowski z W. Brytanii (*Kościół w Polsce w obronie społeczeństwa cywilnego*). Z kolei ks. dr H. Fokcinski z Rzymu zwrócił uwagę słuchaczy na zbiory archiwalne, dotyczące Polski, zgromadzone w Archiwum Watykańskim (*Polonica w zbiorach watykańskich*). Kierowana przez niego placówka rzymska – Papieski Instytut Studiów Kościelnych – istnieje z górą 30 lat, dzięki inicjatywie polskich jezuitów i Episkopatu Polski. Instytut zgromadził bardzo bogate, zmikrofilmowane materiały, które udostępniane są badaczom w Rzymie i Warszawie⁸.

W wystąpieniu dr. Z. Wałaszewskiego z Londynu (*Motywy religijne w literaturze emigracyjnej*) znalazły się interesujące refleksje dotyczące motywów religijnych w literaturze emigracyjnej.

Ks. dr J. Jaworski z Republiki Południowej Afryki (*Rodzina emigracyjna*) dokumentował znaczenie rodziny jako podstawowej komórki społecznej polskiego etosu na obczyźnie. Ukazał najistotniejsze "miejsce", warunkujące jej trwałość i związek z kulturą polską i chrześcijańską.

Problematyka filozoficzna, w tym chrześcijańska znalazła swoje odzwierciedlenie w dwóch kolejnych referatach: F. Bednarskiego OP z Rzymu (*O kulturze piękna moralnego*) i ks. D. Gablera ze Szwajcarii (*J. M. Bocheński OP*). Ten ostatni przedstawiał osobę ks. prof. dr. J. M. Bocheńskiego, byłego rektora uniwersytetu katolickiego we Fryburgu szwajcarskim, referując jednocześnie jego poglądy filozoficzne i jego olbrzymi w tym względzie dorobek naukowy.

Wreszcie dwa następne wystąpienia dr. J. Lichtena z Rzymu (*Pontyfikat Jana Pawła II wobec dialogu chrześcijańsko-żydowskiego*) i ks. Z. Peszkowskiego z USA (*Polak poza krajem w nauczaniu Jana Pawła II*) obejmowały interpretację nauczania Jana Pawła II w odniesieniu do wspomnianego w pierwszym referacie dialogu chrześcijańsko-żydowskiego i problemów polskiej emigracji.

W sumie były to interesujące wystąpienia, jakkolwiek miały raczej charakter wycinkowy. Wzbogacały jednak i porządkowały wiedzę w omawianych dziedzinach. Znacznie bardziej ogólne miał jedynie referat dr. Z. Wałaszewskiego. Dla orientacji czytelnika warto dodać, że na Kongres zgłoszono łącznie ponad 150 referatów i komunikatów. Nie wszystkie z nich zostały jednak wygłoszone. Referatów z Polski nie przyjęto. Nadesłane wystąpienia uporządkowano w siedem sekcji problemowych obejmujących: bieżące zagadnienia krajowe (19 wystąpień), nowoczesną historię Polski (25 wystąpień), literaturę

⁷ Hindus z pochodzenia interesujący się także działalnością Prymasa Wyszyńskiego (por. P. R a i n a. *Stefan Kard. Wyszyński, Prymas Polski Oficyna Poetów i Malarzy*. Londyn. T. 1 1979; T. 2 1986) oraz pontyfikatem Jana Pawła II.

⁸ W siedzibie warszawskiej prowincji oo. jezuitów przy ul. Rakowieckiej.

polską na obczyźnie (24 wystąpienia) filozofię polską na obczyźnie (20 referatów), sekcję ogólnonaukową (22 referaty), kulturę polską w obliczu kultur krajów osiedlenia (22 wystąpienia) oraz oświatę, książkę i prasę polską na obczyźnie (20 referatów). Każda sekcja została podzielona na sesje, po jednej na dany dzień obrad⁹.

Akcent religijny wystąpił w szczególny sposób podczas ostatniego posiedzenia plenarnego Kongresu odbytego pod przewodnictwem ks. dr. Z. Peszkowskiego, a to w wystąpieniu C. Czaplńskiego o szkolnictwie podstawowym i średnim na obczyźnie oraz w uwagach podsumowujących, zakończonych modlitwą do M. Boskiej (ewenement na tego rodzaju kongresach).

Dodać należy, że na otwarcie obrad odbyło się uroczyste nabożeństwo odprawione w polskim kościele pod wezwaniem św. Andrzeja Boboli (pełnym narodowych pamiątek i wspaniałych witraży o motywach polskich). Celebrował je delegat Prymasa Polski dla duszpasterstwa emigracyjnego ks. bp dr Szczepan Wesoły. Hasło wywoławcze wygłoszonej przez niego homilii brzmiało *Kultura tworem ducha*. Na podstawie zawartej w tym zdaniu myśli mówca rozwinął teologię powstania i rozwoju kultury, zwłaszcza chrześcijańskiej. Mówił o wartościach chrześcijańskich w kulturze, wreszcie o kryzysie kultury oraz, w tym kontekście, o świadomym jej wartościowaniu w życiu codziennym Polonii i przekazywanym następnym pokoleniom Polaków i osobom polskiego pochodzenia. W czasie mszy św. budujące serca śpiewy wykonywał miejscowy chór kościelny.

Na zakończenie Kongresu odbyła się "wizyta pokongresowa" w Kolegium Ks. ks. Marianów w Fowley Court, Henley-on-Thames. Pozwoliła ona jej uczestnikom na zapoznanie się ze zbiorami miejscowego muzeum, zawierającymi bogate zbiory książek

⁹ Dla przykładu w 6 sekcji obejmującej kulturę polską, która mnie szczególnie interesowała, znajdowały się następujące wystąpienia:

- a) *Wybrane więzi kulturowe*. Tu wybijały się referaty: *Tożsamość etniczna* (prof. dr Sas-Skowroński) i *Rodzina emigracyjna* (ks. dr J. Jaworski). Mówiono także o wpływie kultury klasycznej na kulturę polską i o rycerstwie polskim w europejskich herbarzach.
- b) *Kultura, sztuka i muzyka*. Sesja zawierała tematykę polską w sztuce zachodniej XVII w., muzykę polską z przełomu XIV i XV w. oraz dane o Instytucie Kultury Polskiej w Turynie.
- c) *Wielka Brytania i Nowa Zelandia*. Sesja dotyczyła polskiego malarstwa i rzeźby w latach 1945-85, zainteresowań kulturalnych Polaków w W. Brytanii oraz tożsamości dzieci w W. Brytanii i Nowej Zelandii.
- d) *Niemcy i Argentyna. Historia kultury*. Sesja obejmowała przyczynki empiryczne o tożsamości Polaków w RFN (prof. A. Pyszyński i dr Gontarczyk), o Polakach w Argentynie i wystąpienie o prof. W. Tatarkiewiczzu jako historyku kultury.
- e) *Wybrane więzi kulturowe*. Sesja zajmowała się obliczem teatru polskiego poza krajem, wielokulturowością w teorii i praktyce (prof. J. Zubrzycki) oraz rolą Kościoła na emigracji.
- f) *Kanada i Stany Zjednoczone*. Sesja obejmowała osadnictwo kaszubskie w Ontario, młodzież polską w Kanadzie, oraz z terenu USA – *Tożsamość emigranta polskiego* (dr D. Mostwin) i polską społeczność akademicką.

Najwięcej osób przysłuchiwało się wystąpieniom w sekcjach: historycznej (33%), kultury i krajowej (po 17%) oraz ogólnonaukowej (10%).

Obrady Kongresu toczyły się w siedzibie Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie. Każda sekcja miała do dyspozycji swoją salę, a obrady plenarne toczyły się w sali teatralnej (na 400 osób).

polskich, przywilejów z oryginalnymi podpisami królów polskich, obrazów znanych malarzy polskich, militariów (m.in. po gen. J. Hallerze, z Powstania Warszawskiego, Czerwca poznańskiego itp.) także z oryginalną nowoczesną kaplicą Zakładu oraz pomieszczeniami szkolnymi.

W sumie Kongres dał określony wkład w poznanie współczesnej polonijnej rzeczywistości kulturowej.

RELIGIOUS ELEMENTS OF THE CONGRESS OF POLISH CULTURE ABROAD
(LONDON, SEPTEMBER 1986)

S u m m a r y

The author presents the programme of the Congress of Polish Culture Abroad organized for the third time in London in September 1986. More than 300 participants took part in this Congress and 150 papers were presented.

Nine papers dealt with religious matters. The Congress was organized by the Polish Scientific Society Abroad with its seat in London. It was organized in cooperation with 59 emigrant institutions and organizations.